

Muusikaline "dialoogika"

Resüme

Izaly Zemtsovsky

Kõigi nende teooriate hulgast, mis puudutavad traditsionaalset mitmehäälset laulmist, tõuseb mu mõtteis esile see, mis on keskendunud kõnealuse nähtuse sotsiaalsele tingitusele.

Inimestevaheliste suhete üks (ja ma liksin – universaalseim) vorm on dialoog. On juba tõestatud, et keel, aga ka inimsuhtlus ja -tegevus on olemuselt dialoogilised. Dialoogi laadsed laulud on kollektiivse musitseerimise algseimad näited. Nad toimivad ka kooris laulmise stiimulitena.

Tahaksin välja pakkuda "muusikalise dialoogika" kontseptsiooni (vene keeles võiks seda nimetada диалогика) kui loova mõtte erilise vormi. Selle olemus seisneb kahe "joone" pidevas kooskõlastatud ning dünaamilises koostoimes: kaks melodilist ja tämbriolist partiid, kaks muusikalist ideed, eksisteerides kõrvuti teatud liiki mentaalse ja käitumusliku üksusena. See on see ülim koordineeritus, mis pakub aluspinda muusikalisele tegevusele ning muusikalise maailma tajumisele üldisemas plaanis. See kontseptsioon pole mõeldud mitte ainult selleks, et välja tuua ja selgitada, kuidas muusikalise dialoogi lihtsaimad vormid arenesid kahehäälsuseks. See võib tegelikult osutada teatud algelemendiks üldisemas tähenduses, põhjustatuna asjaolust, et "dialoog" on universaalne mõiste.

Paljude rahvaste arhailistes laulutraditsioonides on säilinud muistse agooni elemente, millele tänapäeval viidatakse kui dialoogilistele, antifoonilistele jne. Vahelduslaulu vormis laulmist leidub kogu maailmas nii folkloores kui liturgilises muusikalises tegevuses. Muusikakultuuri kokkuleppeline jagamine ühe- ja mitmehäälsuseks – tavaline lihtsustatud paariskäsitlus, osutub lähemal uurimisel ebakohaseks: alati leidub mõni "ülejääk", mis ei mahu kummagi põhitüüpi alla. Vahelduslaul on üks sellistest näidetest. Muusikaliste agoonide iseloomustamise peamist vormilist kriteeriumit ma näen tasemes, mil määral vokaalpartiid on omavahel seotud, loomaks muusikalise-dramaatilise kompositsiooni. Vastavalt sellele kriteeriumile on võimalik eristada mitu põhitüüpi:

- 1) Vokaalpartiisid ei ühendata sel otstarbel, et kujuneks muusikaline kompositsioon. (Pean silmas puhtkommunikatiivseid dialooge signaaliseeriva funktsiooniga, nagu nt metsa- või mäestikualadel elanate rahvaste huikamine, läti ja eesti võistulaulmised pulmades või jaanipäeval, setu ja isuri mõistatuslaulud jne.)
- 2) Vokalpartiid moodustavad terviku, nt karjala-soome runod (põhinevad kordusel ja ja ülevõtmisel), samuti vene-ukraina mängulaulud, mis esinevad küsimuste-vastuste pikkade seeriade vormis ja kus tõde näib ilmnevat mitte ühe osapoole kaudu, vaid on pigem jaatuste ja eituste ühtse koostoimimise tulemus.
- 3) Tekstiline ühtekuuluvus ulatub nii kõrge tasemeni, et agoon kaotab oma tunnusjooned, ning partiid töötavad koos tihedasti kokkupõimitud tervikuna, teineteist täiendades (nt lõunaslaavi *dvugla* e. kahehäälnelaul). Siin on jutt laulmisest, mis on kaheosaline nii struktuuriliselt kui käitumuslikult vaatepunktist, võimaldades kas häälte meelevaldset lisamist või ärajätmist.